

Универзитет уметности у Београду
Факултет ликовних уметности
Париска 16, Београд

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ
ПРОЈЕКТА И ПИСАНОГ РАДА

КАМЕН И НУМЕН

амбијентална инсталација

кандидата Милана Кулића

Наставно — уметничко веће Факултета ликовних уметности је на 455. седници одржаној 5. децембра 2018. године донело одлуку да Комисија за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта кандидата Милана Кулића, под називом „КАМЕН И НУМЕН – амбијентална инсталација“ ради у саставу:

1. др ум. Радош Антонијевић, ванр. проф. ФЛУ у Београду (ментор)
2. мр Мрђан Бајић, ред. проф. ФЛУ у Београду
3. др ум. Оливера Парлић Карајанковић, ванр. проф. ФЛУ у Београду
4. др ум. Драган Рајшић, доцент ФЛУ у Београду
5. др ум. Милорад Младеновић, ванр. проф Архитектонског факултета у Београду

Комисија Наставно — уметничком већу Факултета ликовних уметности подноси следећи извештај:

Биографија кандидата

Милан Кулић, рођен је 1988. године у Новом Саду. Основне академске студије завршио је на Вајарском одсеку Факултета ликовних уметности у Београду 2010. године у класи професора Николе Вукосављевића са просеком оцена 9,72. Мастер академске студије завршио је на истом факултету 2012. године у класи професора Душана Петровића са просеком оцена 9,93. Током летњег семестра школске 2012/13 године био је демонстратор на Вајарском одсеку Факултета ликовних

уметности. 2015. године примљен је у чланство Удружења ликовних уметника Србије (УЛУС).

Самосталне изложбе

2018, *Архитектоника II*, Галерија савремене уметности, Панчево
2017, *Просторни еквиваленти*, Блок Галерија, Београд
2017, *Архитектоника*, Салон 77, Ниш
2017, *Дискорд*, Галерија Коларчеве задужбине, Београд
2016, *Разговор о простору II*, Народни музеј, Смедеревска Паланка
2016, *Разговор о простору I*, Музеј Horeum Marge Ravno, Буприја
2016, *Скулптуре*, Културни центар, Горњи Милановац
2016, *Скулптуре скулптура*, Ликовни салон Културног центра, Нови Сад
2016, *Односи просторних облика*, Галерија 73, Београд
2011, *Скулптуре*, Културни центар, Рума

Колективне изложбе (избор):

2017, *XXXI Октобарски салон*, Центар за културу, Ковин
2017, *Вајари Србије*, Уметнички павиљон Цвијета Зузорић, Београд
2017, *Годишња изложба*, Галерија Коларчеве задужбине, Београд
2016, *NOA - Novi Sad Open Art*, Стара стрељана Еђшег, Нови Сад
2016, *Сегмент савремене визуелне сцене*, Галерија Луцида, Београд
2016, *Погледи 2016*, Галерија 73, Београд
2015, *28. Чукарички ликовни салон*, Галерија 73, Београд
2015, *Уметничке интервенције V*, Магацин у Краљевића Марка, Београд
2015, *Вајари Србије*, Уметнички павиљон Цвијета Зузорић, Београд
2015, *Anonymous Drawings*, Kunstverein Tiergarten, Galerie Nord, Берлин, Немачка;
artQ13 Gallery, Рим, Италија; Galerie Geuso20, Брунсвик, Немачка
2015, *Мајска изложба графике*, Графички колектив, Београд (такође 2012)
2015, *Нови чланови*, Уметнички павиљон Цвијета Зузорић, Београд
2014, *Фрагменти*, Кућа краља Петра, Београд
2014, *Друго међународно тријенале графике*, Уметнички павиљон Цвијета Зузорић, Београд
2013, *Изложба студената ФЛУ*, Галерија Петровац на Млави
2013, *Румски вајари своје граду*, Културни центар Рума, Рума
2013, *Вајари Србије*, Галерија Железничког музеја, Београд

2013, *Vajari Srbije*, Народни музеј, Крушевац
2013, *Belgrade/Munich*, Галерија ФЛУ, Београд
2013, *Румски сликари своје граду*, Културни центар Рума
2013, *15. Румски ликовни салон*, Културни центар Рума
2013, *Изложба студената ФЛУ*, Галерија Центра за културу Свети Стефан, деспот српски, Деспотовац
2013, *International Student & Faculty Exchange*, Georgian College, Бари, Канада
2013, *(BIG)(BINF) – Biennale Internazionale del Piccolo Formato*, Тревисо, Италија
2012, *16 Internazionale Scultura da Vivere – Lo spazio di aggregazione giovanile*, Кунео, Италија
2012, *Изложба радова награђених студената Факултета ликовних уметности у Београду*, Галерија ФЛУ, Београд (такође 2011, 2010)
2012, *Изложба студената Универзитета уметности у Београду - ФЕСТУМ*, Студентски културни центар. Београд (такође 2010)
2012, *Изложба цртежа и скулптура малог формата студената Факултета ликовних уметности у Београду*, Дом омладине, Београд (такође 2011, 2010, 2009)
2012, *XI Међународно бијенале уметности минијатуре*, Модерна галерија Културног центра, Горњи Милановац
2012, *Мастер - Изложба студената мастер студија графике и вајарства Факултета ликовних уметности у Београду*, Галерија савремене уметности, Смедерево (такође 2011)
2011, *Исток је источно од запада*, Летња уметничка школа Ниш и Сићево, Галерија ФЛУ, Београд
2011, *Прво међународно тријенале графике*, Уметнички павиљон Цвијета Зузорић, Београд
2011, *Нишки цртеж*, Галерија савремене ликовне уметности, Ниш
2011, *Румски ликовни салон*, Културни центар Рума
2010, *10. Румски новогодишњи ликовни салон*, Културни центар Рума

Колоније, радионице, симпозијуми:

2017, *Media Art Festival*, Центар за културу, Ковин
2015, *Интернационални скулпторски симпозијум МЕРМЕР*, Прилеп, Македонија
2014, *Пети интернационални скуп вајара*, Рипањ
2012, *Студентска колонија Мермер и звуци*, Аранђеловац
2012, *Ликовна колонија Борковац*, Рума
2012, *Студентска ликовна колонија TERRA*, Кикинда

2011, *Летња уметничка школа Универзитета уметности у Београду*, Ниш и Сићево
2011, *Радионица на међународном симпозијуму Сећање града*, Архитектонски факултет и Културни центар Београд
2010, *Прва студентска колонија Мермер и звуци*, Аранђеловац
2010, *Летња уметничка школа Универзитета уметности у Београду*, Сењски рудник и Ресавица
2009, *Радионица Менаџмент у уметности* (у оквиру V Фестивала студентског интернационалног театра)
2009, *Ликовна колонија Борковац*, Рума
2009, *Цртеж*, Зрењанин

Награде:

2017, *Годишња награда Галерије за најбољу изложбу*, Коларчев народни универзитет, Београд
2017, *Награда за скулптуру*, XXXI Октобарски салон у Ковину
2012, *Награда за скулптуру у материјалу СО Савски Венац*, Факултет ликовних уметности

Анализа докторског уметничког пројекта

Писани део рада докторског уметничког пројекта кандидата Милана Кулића под називом „Камен и нумен“ садржи 101 страницу, 7 делова и 70 фотографија. После резимеа и увода (стр. 4 — 8) следе главне целине: “Камен, реч“ (стр. 8 — 9) затим „Геолошки осврт на појам камена“ (стр. 9 — 16) „Камен — рука — човек — мит“ (стр. 16 — 38) „Однос камен—скулптура—простор у савременом уметничком дискурсу“ (стр. 38 — 49) „Неколико примера из личне праксе обликовања камена“ (стр. 49 — 61), „Аналогије“ (стр. 61 — 73), „Три облика форме, скулпторски огледи“ (стр. 73 — 91). Затим следи закључак, преглед литературе и биографија аутора. Остале странице до коначног броја од 101 посвећене су навођењу имена чланова комисије, Изјави о ауторству, Изјави о истоветности

штампане и електронске верзије докторског уметничког пројекта и Изјави о коришћењу.

Практични део овог докторског уметничког пројекта представљају амбијенталне инсталације које сачињавају скулптуре, фотографије, видео радови, објекти и инсталације приказивани на самосталној изложби „Камен и нумен” у Галерији ФЛУ, Београд и самосталној изложби „Дискорд” у Галерији Коларчевог народног универзитета у Београду. У практични део овог пројекта можемо убројити и радове који су настали у периоду од 2011. и 2012. године јер се и тематски и искуствено наслањају на скулпторску проблематику коју Милан Кулић у овом пројекту обрађује.

У писаном делу докторског уметничког пројекта „Камен и нумен” кроз прва два поглавља камену се присупа кроз лингвистичке и геолошке аспекте појма. Лексиколошки приказ појма с нагласком на синтагме пренесеног значења омогућава увид у слојевитост значења које носи камен и представља издвојене микроманифестације човековог доживљаја овог материјала.

Употреба камена на различите начине траје већ хиљадама годин али да би се с данашњег становишта разумео однос човека према камену као елементу природе, неопходно је било приказати данашња сазнања о овом материјалу и зато друго поглавље представља кратак преглед различитих процеса образовања камена као стенске масе у природи, као и приказ основних физичких и хемијских особина овог природног минералног агрегата одређеног састава, структуре и текстуре.

Треће поглавље се бави различитим начинима преображаја камена у употребне артефакте током првих епоха човечанства, као и разлозима подизања првих сакралних камених грађевина. Почетак обликовања камена може се одредити као иницијални тренутак развоја културне историје па стога ове прве материјалне *отиске људског духа* треба видети не само као трагове прошлости, већ и као сачувана сведочанства о *хтењима и могућностима раног човечанства*. Иако камен више није материјал на коме и даље почива развој цивилизације, он је

ипак остао дубоко усађен у културну базу сваког човека. То га дефинише као веома интересантан уметнички материјал којим се управо може сићи до тих најдубљих културних слојева и испричати прича постојања и цивилизацијског континуитета.

Теоријско–техничка компонента истраживања приказана у прва три поглавља представља потку на коју се надовезује приказ неколико дела уметничких пракси двадесетог века која се на непосредан, процесуалан начин баве односом природе или њених елемената. У четвртом поглављу анализиран је основни скулпторски однос простора, материјала и форме кроз приказ развоја појма скулптуре од материјалног преносиоца поруке, преко пластичког објекта минимализма до праксе ленд-арта као поновног враћања коренима обликовања. Посебна пажња посвећена је радовима Роберта Смитсона (Robert Smithson) и Улриха Рикрима (Ulrich Rückriem) који се баве специфичном метафизиком камена као материјала и појма. Ово поглавље има за циљ да образује ширу мрежу уметничких искустава у којој ће се уметничка решења пронађена у овом пројекту лакше лоцирати и тумачити.

Наредна поглавља се баве приказом и развојем личне поетике аутора кроз неколико серија радова који су настали пре и у склопу докторског уметничког пројекта. Радови који су представљени у склопу овог пројекта задржавају делимично или потпуно форму из природе док је процес обраде уметничког материјала анализиран као посебан уметнички рад кроз документовање и архивирање различитих стања. Скулптура се тако у овом пројекту може посматрати кроз феномен „проширеног поља“ у специфичним условима савремености.

„Нумен“ је латински израз за снагу божанства или духа присутног у местима или предметима, у римској религији. У наслову овог докторског уметничког пројекта израз „нумен“ можемо разумети као скуп посебних психолошких доживљаја камена који заједно чине комплексни уметнички садржај. Извор ових тежњи можемо пронаћи у Кулићевим раним али веома успешним радовима које нам је описао у одељку „Издвојена маса“. Овде се ради о скулпторским интервенцијама у делимично сировом каменом блоку у коме аутор исклесаванем ствара празан простор унутар блока камена. Овај празан простор је чистог геометријског облика при чему се јасна и хладно рационална геометрија суочава са

дивљим и сировим спољним обликом камена. Овај сусрет буди много асоцијација, од тога да се у камену материјализовала празнина, или да је у камену исклесан својеврстан „вајткјуб“ што би свакако имало додатне импликације и тумачења. Главни домет ове скулптуре је деликатност сусрета просторног и материјалног и њиховим крајњим издвојеностима али са очуваним контактом који хармонију овог споја чини јединственом и рањивом.

Празнина је сабијена у материјал чиме постаје скоро опипљива и како каже аутор „ својим визуелним својствима приближава се чврстој маси и стога у неким случајевима добија статус мистификоване форме“. Ово место откривања мистичног заправо је откриће улаза у средиште скулпторског интересовања.

Нимало случајно Кулић цитира француског социолога Рожеа Кајоу који у свом роману „Камење“ наводи касноантичко објашњење једног мистичног догађаја: „Један камен из Асоса, у Малој Азији, који се цепа и расте у листићима, месождер је. Тај камен – саркофаг за четрдесет дана прождере лешеве које у њега затворе, изузимајући зубе. Он окамени огледала, четке, одећу и обућу покопану са мртвацем.“

У овој причи ради се заправо о врсти камена кречњака од ког су често прављени саркофази у античком периоду и он је, својим хемијским особинама, помагао дејство бактерија које брзо разграђивале тело покојника. С обзиром на то да су бактерије биле практично непознате све до краја XIX века, у свести човека тог времена једини могући узрочник овог процеса био је сам камен. Реч *саркофаг* потиче од старогрчке речи *саркофагус* (*саркофаγος*) и значи *онај који једе месо, месождер*. Чак и ако се остави по страни мистицизам овог процеса који се догађа унутар саркофага, у његовој унутрашњој празној форми несумњиво је сачувана једна количина тмине која, густином своје „масе“ и вековним таложењем, представља „просторни самозабрав“ – затворену збијену зону мрака која је како каже Коста Богдановић „визибилно стврднута до утрнулости свога битка“ тако да се његова материјалност скоро може опипати и, као таква, представља облик „микро-зоне адског подземног света таме“.

У наставку свог скулпторског истраживања Милан Кулић је у пројекту под називом „Дискорд“ спровео је опсежне клесарске радове, али овога пута бавећи се перцепцијом облика. Наиме термин дискорд означава крајњи контраст који се може односити на све визуелне елементе као што су облик, боја, величина. Дискорд представља највеће интервале појединачних вредности на пример плошности наспрам пластичности или тамног наспрам светлог. У конкретном случају ради се о скулпторском истраживању односа светлости и облика. Уколико не постоји контраст у видном пољу, нема ни облика који се може видети и све је апсолутна белина или апсолутна тама. Светлост је услов виђења облика и својом занемарљивом материјалношћу она омогућава виђење материјалног света. Милан Кулић је израдио неколико група скулптура који су свака за себе клесане а онда уједињене у поменуте групе. Кад је клесао ове појединачне радове Кулић није имао намеру да нешто представи или опише. Он се препушта дуготрајном и контемплативном процесу клесања у коме покушава да оствари облик камена хармонизујући хроматску скалу сенки које се појављују на облику. Његови облици су добијени из појединачних правоугаоних површина, које свака понаособ носи одређену хроматску вредност, а оштре ивице између површина омогућавају грађење њихових чистих односа. У овим комадима аутор као да не обликује камен него га припрема да најтачнијечније рефлектује светлост.

У следећем одељку под називом „Аналогије“ можемо видети заправо фото документацију једног процеса истраживања камена и његовог сусрета са сликама неких других облика и материјала који својом близином буде у камену неку посебност а у нама као посматрачима стварају пластични доживљај те посебности. Уметник фотографише камене облутке и кувана јаја или семенке жита, камене блокове и картонска паковања соли, живо месо и парчиће ломљеног камена, равну камену површину и девојачку кику коју провлачи кроз рупу на каменој плочи. Ово су само делови много ширег истраживања којим је аутор покушавао да проналази и бележи облике и предмете који отварају одређене аналогије са каменом и улазе у одређени микрокосмос доживљаја камена.

У одељку „Три облика форме, скулпторски огледи“ приказани су радови изложени на докторској изложби у Галерији Факултета ликовних уметности у Београду. Поменуо бих прво рад „Без назива“ који је заправо зарубљена купа пречника доње базе 3,5 метра а горње око 2 метра на висини од око 70 или 80 центиметара. Овај објекат израђен је од камене прашине и у себи садржи све најбоље елементе претходне две групе радова које су у извештају описани.

Нежност камене прашине и јако светла горња површина као да асоцирају на облике са изложбе Дискорд, али иста та површина као својеврсна географска висораван отвара један просторни потенцијал празнине који нас подсећа на радове са клесањем шупљина у каменом блоку. Материјалност је опет јако присутна иако је прашњавост заменила каменитост, а материјал је постао материја истог хемијског састава. Инсталацијска природа овог рада нови је домет, јер бела купа од каменог пудера постаје пејзаж који се издиже над равицом пода галерије. Уметник је једноставним гестом обичну материју претворио у слику и представу, без иједног геста опонашања већ проналажењем деликатног стања самог материјала. На овај рад тематски се наставља видео рад који представља троминутни приказ млаза камене прашине који пада одоздо на доле и ствара камену купу. Овај видео пешчаник активира контекст времена и природне ентропије којем је сва материја изложена. Следећи видео рад у трајању од 3 сата и 27 минута представља документовани запис процеса клесања у коме уметник цео камени блок који је на почетку геометријски облик претвара клесањем у мале комадиће камена и прашине. Моделовање је каже уметник „увек процес између идеје и форме; то је личан моменат разговора вајара и материјала у коме се обе стране представљају са својим могућностима и ограничењима“. Овај мазохистички процес тешког физичког рада без крајњег добитка претвара цео процес уметничког рада у један освешћени ритуал који обзнањује потпуну индивидуацију уметника и отварање унутрашњих очију према сликама света без жеље да у неком камену уклеше своје име.

Иако би ово био већ довољно добар закључак овог извештаја, не могу ипак да на самом крају не опишем и видео рад „бацања варница“. Сви видео радови су обележени као видео докуметација догађаја па тако и овај документ приказује акцију ударања два белутка један од други при чему се трећем две површине изазива настанак варница. У затамњеној атмосфери, да би се искре боље виделе, уметник скоро ритуално и ритмично удара два облутка и буди „нумен“ из наслова тезе. Веран свом принципу суочавања контраста Милан Кулић и у овој акцији суочава вечност и хладноћу камена и привременост и енергију искре. Он, уметник, је субјекат који ствара варницу и буди успаваног духа у камену. Дух односно нумен само је неопходна релација коју уметник ствара у односу на свет који га окружује, а та мистична релација је неопходна упркос читавом напретку цивилизације, јер појмове као што су свет и живот и даље подједнако не разумемо.

Оцена остварених резултата

Кандидат Милан Кулић је у потпуности остварио све циљеве и очекиване резултате истраживања докторског уметничког пројекта. Резултат ових истраживања је амбијентална инсталација коју сачињавају видео радови, фотографије и скулптуре. Овај докторски пројекат донео је проширивање поља скулпторског деловања и мишљења у процесима и процедурама рада са каменом као скулпторским материјалом. Опсежно истраживање прати богато илустровани текст са низом занимљивих примера и информација о камену и историји цивилизације као изворима скулпторских запитаности о уметничком потенцијалу овог древног али и савременог вајарског материјала.

Закључак комисије

Комисија закључује да је докторанд Милан Кулић у практичном делу докторског уметничког пројекта успешно реализованим скулптурама и амбијенталним инсталацијама достигао висок уметнички квалитет, а текстуалним делом рада веома јасно мапирао путеве свог уметничког поступка.

На основу укупне оцене докторског уметничког пројекта „Камен и нумен – амбијентална инсталација“ кандидата Милана Кулића, Комисија предлаже Наставно — научном већу Факултета ликовних уметности у Београду да прихвати Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта, који би, затим са Предлогом одлуке био достављен Сенату Универзитета уметности, на чијем заседању би се донела одлука о усвајању и кандидат упутио на усмену одбрану.

У Београду, 25. 02. 2019. године

др ум. Радош Антонијевић, ванр. проф. ФЛУ у Београду (ментор)

мр Мрђан Бајић, ред. проф. ФЛУ у Београду

др ум. Оливера Парлић Карајанковић, ванр. Проф. ФЛУ у Београду

др ум. Драган Рајишић, доцент ФЛУ у Београду

др ум. Милорад Младеновић, ванр. проф. Архитектонског факултета у Београду